

ES FIRÓ DE SÓLLER

Toni Quetglas

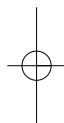
Sóller és un municipi localitzat a la serra de Tramuntana de Mallorca, enmig d'una vall i amb una sortida al mar, i limita amb les poblacions de Fornalutx, Bunyola, Deià i Escorca. La seva extensió és de 42,56 km² i té una població de 13.273 habitants (2005). El municipi, el componen quatre nuclis diferenciats: Sóller, Biniaraix, l'Horta i el Port de Sóller. Pel que fa a la seva història, podem fer unes quantes ressenyes: trobam presència humana ja en èpoques ben primerenques —algunes de les restes més antigues trobades a Mallorca estan localitzades al municipi (Muleta)— i estan localitzats diversos jaciments com el talaiot de la Roca Rotja o l'assentament del puig d'en Canals. També s'han localitzat restes de presència àrab tant al nucli urbà com a les diferents alqueries de la vall (la toponímia i la xarxa de distribució d'aigua són altres indicadors) i era una de les viles citades en el llibre del repartiment, amb el nom de Sulyar. Després de la conquesta la zona va quedar dividida entre el vescomte de Bearn i el comte d'Empúries. L'aïllament que li provocarà viure entre muntanyes (la carretera del coll de Sóller no es construirà fins a la segona meitat del segle XIX) i la seva orografia faran que a Sóller, ja durant l'Edat Mitjana i posteriors, s'hi desenvolupi un important conreu de l'olivera a les muntanyes i d'horta a les zones més baixes, a més d'una manufactura tèxtil important. Aquesta es veurà afavorida pel seu port, que servirà per comunicar-se amb l'exterior i per on vendre els seus productes. Però, la producció sollerica no sols anirà a destinada al consum mallorquí, sinó que més bé s'expor-

tarà a l'exterior, bàsicament a França, València i Barcelona. Aquest model es mantindrà, amb alts i baixos, fins a la dècada dels quaranta del segle XX. Amb el *boom* turístic dels anys seixanta i la competència d'altres mercats pel que a fa a l'oli i els cítrics (València, Catalunya, Andalusia, etc.), la producció agrària local es destina bàsicament al consum intern, amb una petita part que es ven a fora. A més, la construcció d'un túnel als anys noranta està provocant, entre d'altres, un augment de la construcció en detriment dels horts i olivars.

Durant el segle XVI, les costes catalanes, valencianes i de les Balears varen sofrir els atacs de pirates i corsaris turcs i algerians. El mes de maig de 1561, el dia 10, el virrei Guillem de Rocafull va tenir notícia dels jurats d'Eivissa, que una flota pirata havia partit d'Alger a finals d'abril i es dirigia cap a Mallorca. Davant d'aquesta notícia, va posar en estat d'alerta tota la costa insular, i com que el Port de Sóller era un dels llocs per on podia venir l'atac, es varen mobilitzar les milícies d'Alaró i Bunyola, a les ordres dels capitans Pere de Sant Joan i Ignasi Garcia, per reforçar les forces solleriques. Al mateix temps, el capità de guerra de Sóller Joan Angelats partí de Ciutat cap a Sóller, per fer-se càrrec de les mesures defensives de la vall. Durant la matinada de l'11 de maig, la flota turcoalgeriana, comandada per Euldj Alí (també anomenat a les fonts Ochiali, Ociali, Ulutx Alí, Uluch Alí i Ochivali, entre d'altres), va arribar a les costes solleriques amb el propòsit clar de saquejar-les. sembla ser que aquest personatge era d'origen calabrès (Itàlia) i que

va ésser capturat quan era un infant pel corsari argelí Alí Amet. El seu nom primigeni se suposa que fou Luca Galleni. Una vegada a Alger fou esclau fins que es va convertir a l'Islam i va rebre un altre nom, Euldj Alí, o Alí *el renegat*. Ràpidament va obtenir càrrecs d'importància en la flota corsària del temible Dragut, que li va donar el comandament de les 23/25 naus que saquejarien la vila de Sóller. Sembla segur que desembarcaren a Ses Puntes, en un lloc actualment inexistent, prop del coll de s'Illa, en aquest punt hi havia un lloc de vigilància, prop de l'actual emplaçament de la Torre Picada. En aquells moments es trobava vigilant Juan Arbona de Fornalutx, que era coix i que fou capturat tot d'una.

Hi desembarcaren uns 1.700 corsaris turcoalgerians, que ràpidament es posaren en marxa amb l'ajut de guies que coneixien bé el territori; la seva principal força era la sorpresa, així, el grup es va dividir en dos per entrar a la vila per dos llocs. Mentrestant els sollerics, assabentats de l'arribada dels enemics, concentraven les seves forces a la vila, reforçats per les milícies que venien d'Alaró i Bunyola, i es dirigiren, després d'escoltar missa, cap al Camp de s'Oca per fer front als enemics de front. Segons les cròniques, la tropa sollerica no superava els 600 homes. Amb la decisió presa, els sollerics envestiren la tropa turca; sorpresos per aquesta inesperada envestida, els turcs es dispersaren. La persecució dels moros fou acarnissada i no feren gaire cas de l'ordre de retirada del capità Angelats, ja que els sollerics estaven plens de venjança contra aquells que havien atacat les seves cases.

Mentre es dirimia la batalla, els altres pirates saquejaven la vila, entrant a l'església, destrossant vàries imatges sagrades, matant el sacerdot mossèn Gaspar Miró i ferint greument mossèn Guillem Rotger. Mossèn Pere Bernat, juntament amb dos jurats, aconseguiren amagar les sagrades formes de l'església dins una cova del puig de Ses Tres Creus. Destacada fou també l'acció del franciscà del Convent de Jesús Guillem Baró, el qual, davant el pillatge dels sarraïns, va agafar una ballesta i des de la casa dels seus pares (segons la tradició al carrer que du el seu nom) va matar uns quants corsaris.

Quan els pirates partien en petits grups cap a la costa, toparen amb els sollerics, que, amb ganes de venjança, els atacaren. Els pirates, davant l'envestida, deixaren el botí i els captius obtinguts per intentar salvar la vida. Part dels corsaris es van trobar amb una colla de bandejats, que van arremetre amb ràbia contra ells, ajudats dels seus cans. Els corsaris tingueren nombroses baixes. Malgrat que és complicat donar una xifra exacte, es pensa entre 200 i 300 baixes (també en 700). Tampoc sabem una dades fiables de les baixes locals, però suposem que les baixes foren majors entre la gent que sofrí el saqueig que entre els combatents (es diu que sis).

Paral·lelament al que va ocórrer, varen quedar gravats a la me-

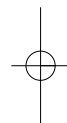
mòria col·lectiva una sèrie de fets a cavall entre la realitat i la ficció. L'episodi que més va arrelar al cor dels sollerics fou el de les anomenades «Valentes Dones de can Tamany». Aquestes eren dues germanes, Catalina i Francisca Casanoves, que vivien a les cases de can Tamany amb el seu germà Joan Casanoves, que es trobava lluitant contra els argelins. Aquestes cases es troben prop del camí per on passaren els pirates; davant les possibilitats del pillatge, un estol de moros s'encaminaren cap allà. Un d'ells va entrar a la casa; mentre bevia un poc de vi, una d'elles va agafar la barra de tancar la porta i li va estampar al cap, matant-lo a l'acte. Després aconseguiren tancar la porta, i agafant el cadàver del moro, el van llençar per la finestra, caient damunt dels altres pirates, que, amb la sorpresa, van fugir de seguida del lloc. Aquest episodi és un dels més recordats d'aquell dia, i les noies que representen les germanes Casanoves són considerades uns dels personatges claus de la festa.

Quan podem dir que un fet històric esdevé una festa que mou milers de persones? Des de l'any posterior als fets de maig, la vila va decidir celebrar l'important esdeveniment que va suposar, per a una població aïllada de Mallorca, poder vèncer els temuts pirates turcs que altres vegades havien atemorit les costes illenques. De 1562 a 1854, la

celebració es realitzava mitjançant una processó que anava de l'hospital a l'església parroquial, passejant la imatge de Nostra Senyora de la Victòria. Aquesta es feia cada any durant la vigília de l'11 de maig. Aquest dia se celebrava una missa major amb sermó. Al capvespre es tornava la imatge a l'hospital, precedida de la «Barra de can Tamany» (amb la que suposadament les valentes dones mataren dos moros). Però no serà fins a la meitat de segle XIX quan es donarà un canvi radical a la festa, que la transformarà i així és com arribarà, amb petites variacions, fins als nostres dies: el Consistori, instat per personalitats destacades com mossèn Josep Rullan i Mir, va decidir demanar la concessió d'una fira el segon diumenge de maig per tal de lluir la festa.

La llicència fou concedida el setembre de 1853 i el 14 de maig de 1854 Sóller celebrava la seva primera Fira, amb gran assistència de públic i de personalitats. En conseqüència, també es va canviar el dia de la processó. Segons els relats de l'historiador mossèn Josep Rullan i Mir, aquella primera Fira tingué molt èxit, sobretot la processó, que fou més solemne, amb la presència de la imatge de la Mare de Déu, de la «Barra de can Tamany», nins vestits de turcs, dues nines representant les Valentes Dones, un jove vestit de Capità Angelats, les autoritats municipals, el governador de la Torre Picada, el governador de la província Felip Puigdorfil, banda de música i dues companyies del regiment d'Isabel II. Aquesta celebració va tenir un marcat accent romàntic, com no podia ser menys en l'època que es donà, ja que el desig que tenien els promotors d'aquest canvi en la festa era exaltar els valors i sentiments de la gesta obrada pels sollerics, i aquesta idea marcarà l'evolució de la festa.

L'any següent, el 1855, es va decidir la celebració d'un simulacre en el port el dia posterior a Sa Fira, representant el desembarc dels corsaris. Des d'aquest moment, Es Firó, com fou prest anomenat

aquest dia, es convertí en el dia més representatiu de les festes, i atreia un gran nombre de gent, tant de Sóller com de fora. Així va quedar establerta la Fira en el segon diumenge de maig i el Firó, el dia següent (aquest, en algunes ocasions, és va anul·lar, com, per exemple, durant els anys de la Guerra Civil).

Per fer un breu resum de com es celebra la festa, direm que a les deu del matí del dilluns es fa una ofrena al monument erigit als herois de l'11 de maig i a continuació hi ha missa a Can Tamany. A les tres, amb el toc de campanes, els pagesos s'apleguen a la plaça dels Estiradors, des d'allí van cap a plaça de la Constitució per escoltar l'arenga del Capità Angelats «—A la lluita, sollerics», mentre els sarraïns es concentren a la zona del moll d'Es Través per preparar l'envestida als pagesos, uns per mar i els altres per terra. A les cinc de la tarda es fa la primera batalla a la platja de Can Generós, en què els pagesos, amb el suport sempre incondicional de les pageses, rebutgen els pirates. Aquests, llavors, es dirigeixen cap a la platja d'En Repic per intentar de nou el desembarc. Els sarraïns aconsegueixen el seu objectiu i es dirigeixen cap a la vila. Al pont d'en Barona tornen a enfrontar-se amb els sollerics. A les vuit els moros entren a plaça i comencen el saqueig: entren a l'església, puguen als balcons i, creient-se vencedors, enfilen la seva bandera. Al cap de poc arriben els pagesos, que, agafant forces, aconsegueixen guanyar l'enemic. Al final el Capità Angelats proclama la victòria sollerica amb el canvi de bandera i un emotiu discurs glosat; llavors es fa l'acció de gràcies a la Mare de Déu de la Victòria i es canta l'himne de *La Balanguera*.

La figura del moro o pirata corsari ha estat clau en el desenvolupament de la festa sollerica i des de sempre ha tingut aquella visió de llibertat i de llicència per fer el que vulgui aquest dia. Malgrat que durant molts anys les persones que es vestien de moro eren poques, amb el temps això ha canviat. Com

a exemple significatiu, l'any 1922 es pagaren 207 pta als qui es vestien de moro: 5 pta als qui anaven de pirates, 6 pta als qui duïen les banderes i 21 pta. a Gabriel *Bardy* per fer de Rei Moro (els moros cobraven més perquè hi havia poca gent que s'hi volia vestir); als pagesos els pagaren 194 pta, 3,40 pta per als pagesos, 4,40 pta als qui duïen les banderes, 5 pta als oficials i 16 pta a Bartomeu Castanyer *Batach* per fer de Capità Angelats. Un altre exemple d'aquesta dècada fou l'any 1924, quan el rector va prohibir que els personatges vestits de moro assistissin a les funcions religioses, ja que ho considerava de mal gust. L'any 1986 fou el primer any que hi hagué més gent vestida de moros que de pagesos.

En els anys noranta del segle XX, la festa va sofrir alguns canvis quant a organització, que han fet que aquesta assoleixi un gran nombre de participació i vistositat. El 1996 apareixen el Col·lectiu de Moros i el Col·lectiu de Pagesos per organitzar el Fi-

ró, els quals introdueixen millores tant en el simulacre com en la vestimenta dels qui hi participen, i s'encarreguen d'elegir els personatges històrics per mitja de votacions. Posteriorment també sorgirà el Col·lectiu de Pageses, que serà l'encarregada de dur l'elecció de les Valentes Dones, que s'elegiran per votació entre tots els socis dels col·lectiu, per ocupar el lloc per un any. La figura de les Valentes Dones té el seu moment de major protagonisme durant les fires de maig; la resta de l'any apareixen en determinats actes oficials. Tot això ha fet que, actualment, aquesta sigui la festa principal de la localitat, que acull milers de persones entre participants (que passà de poc menys d'un centenar a finals del XIX, a més de 1.300 a finals del XX) i visitants, degut en part a la bona feina dels organitzadors, com a l'interès i demanda per les festes populars que es dona arreu dels Països Catalans, i que representen senyes d'identitat de les localitats que els componen.

